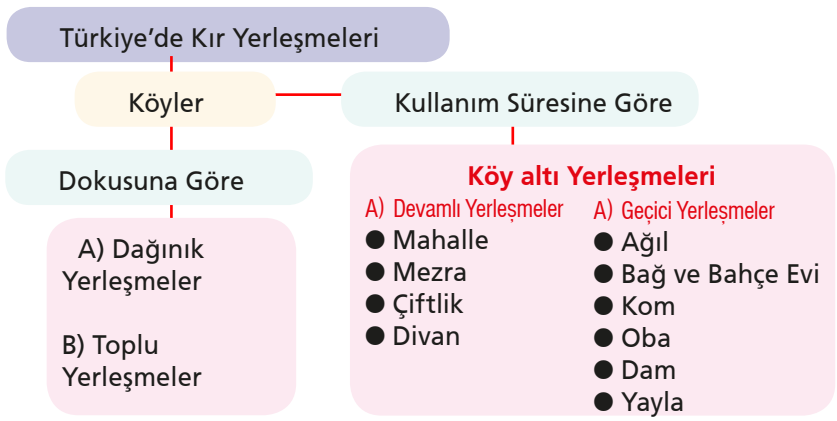
COĞRAFYA Sınıf-11

OGM MATERYAL
ORTAÖĞRETİM GENEL MÜDÜRLÜĞÜ

KONU TÜRKİYE'DE KIR YERLEŞMELERİ



Kırsal yerleşme; insanların geçimlerini genellikle tarım, hayvancılık, ormancılık, balıkçılıktan sağladığı ve nüfus miktarı az olan yerleşmelerdir. Ülkemizde kırsal yerleşmeler; genelde kasaba, köy ve köyden küçük yerleşmelerden oluşmaktadır. Türkiye'de kırsal yerleşmelerin bir kısmı sürekli, bir kısmı da geçicidir. Kırsal yerleşme biriminin toplu, dağınık ya da gevşek dokulu olmasında daha çok iklim, yeryüzü şekilleri, su kaynakları, ekonomik faaliyet tipi ve güvenlik gibi faktörler etkili olmuştur. Dağınık dokulu yerleşmelerde evlerin konum olarak birbirine uzak olması dikkat çeken bir özelliktir.

Engebenin az ve su kaynaklarının yetersiz olduğu yerlerde evlerin birbirine yakın konumlandırılmasıyla toplu dokulu yerleşmeler oluşmuştur. Evlerin genellikle su kuyusu, çeşme ya da dinî yapıların etrafında bulunduğu bu tür yerleşmeler, ülkemizde denizden uzak iç kesimlerde daha yaygındır. Doğal ve beşerî çevre etmenlerine göre oluşan bu yerleşmeler, çizgisel, dairesel, küme ve ışınsal gibi belirli bir plan dâhilinde şekillenmiştir.


Fotoğraf: KasabaYerleşmeleri

● Kasaba

Nüfusu, işlevleri ve yaşam koşulları bakımından köy ile şehir arasında geçiş özelliği gösteren yerleşmedir. Genellikle nüfusu 2000 ile 10000 arasında olan yerleşmelerdir. Ekonomik faaliyetlerin tarım ve hayvancılığa dayandığı kasabalarda küçük çaplı ticari faaliyetlerin yanı sıra küçük atölyeler ile belediye hizmetleri de bulunmaktadır.

● Köy

1924 yılında çıkarılan 442 sayılı Köy Kanunu'na göre cami, okul, yaylak, baltalık ve orman gibi malları bulunan; toplu veya dağınık yerleşen insanların bağ, bahçe ve tarlaları ile birlikte oluşturdukları yerleşmelere köy denir. Ekonomisi genellikle tarım ve hayvancılığa dayanan ve nüfusu 2000'den az olan yerleşmeler bu kapsamda değerlendirilir. Köy yerleşmeleri ülkemizdeki en küçük idari birimdir.

Köyler; gerçekleştirdikleri ekonomik işlevler açısından tarım, bağ bahçe, hayvancılık, ormancılık ve balıkçılığın yanı sıra zanaat, el sanatları ve turizm faaliyetleri bakımından da sınıflandırılabilir. Köyler, genellikle akarsu kenarlarında, vadi içlerinde, dağların eteklerinde, ovalarda, orman arazisine yakın alanlarda, deniz ve göl kenarlarında yer almaktadır.


Fotoğraf: Köy Yerleşmeleri

● Köyden küçük kırsal yerleşmeler

Bu yerleşmeler, köyün idari sınırları içerisinde yer alan ve köye bağlı bulunan kırsal yerleşme türüdür. Bu yerleşmelerin ortaya çıkmasında devlet arazilerinin toprağı olmayan ailelere verilmesi, arazinin engebeli olması, tarım arazilerinin yaşam alanlarına uzak olması, hayvanları otlatma alanlarının sınırlı olması ve aileler arasında yaşanan anlaşmazlık gibi nedenler etkili olmuştur.

Yayla, genellikle ilkbahar ve yaz mevsimlerinde yüksek kesimlerdeki gür ot topluluklarından hayvancılık faaliyetlerinde yararlanmak amacıyla oluşturulan geçici yerleşmelerdir. Toroslar ve Kuzey Anadolu Dağları ile Doğu ve İç Anadolu'da yaygın olan bu yerleşmeler, son yıllarda turizm amaçlı olarak da kullanılmaktadır.


Fotoğraf: Yayla yerleşmeleri


Fotoğraf: Ağıl Yerleşmeleri

Ağıl, küçükbaş hayvanlar için çevresi taş duvar ya da çitlerle çevrili olan barınaktır . Bu yerleşmeler; Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve İç Anadolu'da yaygındır.

Oba, göçebe yaşayan ailelerin hayvancılık yapmak amacıyla oluşturduğu geçici yerleşmelere denir. Ülkemizde Orta Karadeniz'in güneyinde ve Toros Dağları'nın bazı kesimlerinde oldukça yaygındır.


Fotoğraf: Oba Yerleşmeleri

Kom, hayvancılık faaliyetleriyle uğraşan aileler tarafından kurulmuş geçici yerleşmelere denir. Aile ve çobanın oturduğu evler, hayvan barınağı, ot deposu ve ağıllardan oluşan bu yerleşmeler Doğu Anadolu'da oldukça yaygındır.

Dam; genellikle hayvancılığın ön planda olduğu, kısmen de tarımın yapıldığı geçici yerleşmelere denir. Bu tür yerleşmeleri Gökçeada, Bozcaada, Göller Yöresi ve Batı Anadolu'da görmek mümkündür.

Mezra, genellikle ekip biçme ve hayvancılık yapılan, bir veya birkaç aileye ait olan yerleşmelerdir. Bu yerleşmeler; Doğu Anadolu, Güneydoğu Anadolu, İç Anadolu ve Karadeniz'de yaygındır.

Mahalle, tarım ve hayvancılıkla uğraşan az sayıda ailenin oturduğu yerleşmelere denir. Bu yerleşmeler; Karadeniz, Batı Anadolu, Marmara ve Akdeniz'de yaygındır.

Çiftlik; geniş araziler üzerine kurulmuş, arazi sahipleri ve çalışanlar için evlerin bulunduğu, etrafı çevrili yerleşmedir. Ülkemizin hemen hemen her bölgesinde görülebilen bu yerleşmelerde tarım veya hayvancılık ön plandadır.

Dalyan; deniz, göl ya da akarsu kenarlarında balık avlamak ya da üretmek için kurulmuş geçici yerleşmelerdir.Balık kapanları adıyla da bilinen bu yerleşme, ülkemizde Batı Anadolu ve Akdeniz kıyılarında yaygın olup aynı isimle anılan yerleşim yerleri de vardır.

Divan, birbirine uzak birden fazla mahallenin birleşmesiyle oluşmuş yerleşmelerdir. İklim ve yeryüzü şekillerinden dolayı özellikle Karadeniz'e özgü bir yerleşme türü olan divan; Sakarya, Kocaeli, Bolu, Sinop, Samsun ve Ordu gibi illerde yaygın olarak görülmektedir.

SORULAR

SORU 1:

Aşağıda köy altı yerleşmelerinden bazıları ile ilgili açıklama verilmiştir.

• Küçükbaş hayvanlar için çevresi taş duvar yada çitlerle çevrili olan barınaktır.

• Genellikle ekip biçme ve hayvancılık yapılan, bir veya birkaç aileye ait olan yerleşmelerdir.

• Göçebe yaşayan ailelerin hayvancılık yapmak amacıyla oluşturduğu geçici yerleşmelerdir.

• Birbirine uzak birden fazla mahallenin birleşmesiyle oluşmuş yerleşmelerdir.

Aşağıdakilerden hangisi ile ilgili açıklama verilmemiştir?

A) Ağıl B) Mezra
C) Oba D) Divan E) Çiftlik

(Cevap E)

SORU 2:

Türkiye'de Bolu, Kastamonu, Sinop, Zonguldak çevrelerinde yaygın olan ve birkaç mahallenin bir muhtarlık tarafından yönetildiği kır yerleşmelerine ne ad verilir?

A) Kom B) Oba
C) Mezra D) Divan
E) Yayla

(Cevap D)

SORU 3:

Aşağıdakilerden hangisi kom, yayla ve oba gibi yerleşmelerin geçici bir özelliğe sahip olmasında en önemli faktördür?

A) Yapılan ekonomik faaliyetler
B) Yeryüzü şekilleri
C) Yüz ölçümü
D) Bakı
E) Yükseklik

(Cevap A)